

www.cemmis.edu.gr

Επίκαιρη Ανάλυση

Κέντρο Μεσογειακών, Μεσανατολικών και Ισλαμικών Σπουδών
Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

№ 22

23 Σεπτεμβρίου 2012

Η ΑΝΟΔΟΣ ΤΩΝ ΣΑΛΑΦΙ

Σωτήρης Ρούσσοσ*

Σήμερα κοινός παρονομαστής του βίαιου και αιματηρού ξεσπάσματος εναντίον της επίμαχης ταινίας, είναι η ανάπτυξη των κινημάτων και οργανώσεων των σαλάφι ισλαμιστών. Οι εξεγέρσεις εναντίον των αυταρχικών καθεστώτων τους έδωσαν τη δυνατότητα να εισέλθουν στο κεντρικό πολιτικό παιχνίδι αν και ήταν από τους τελευταίους που συμμετείχαν στις εξεγέρσεις κατά του Μουμπάρακ και του Μπεν Άλι. Παράλληλα, το Κατάρ και η Σαουδική Αραβία θέλουν να δημιουργήσουν ένα αντίπαλο προς τους Αδελφούς Μουσουλμάνους δέος με την υποστήριξη των σαλάφι οργανώσεων.

* Αναπληρωτής Καθηγητής και επιστημονικός υπεύθυνος του Κέντρου Μεσογειακών, Μεσανατολικών & Ισλαμικών Σπουδών στο Πανεπιστήμιο Πελοποννήσου

Οι συνεχιζόμενες αναταραχές στη Μέση Ανατολή και τον ισλαμικό κόσμο έχουν αφορμή μια μάλλον περιθωριακή ταινία που όντως προσβάλλει βαθιά το θρησκευτικό αίσθημα των μουσουλμάνων αλλά και κάθε θρησκευόμενου ανθρώπου. Η έκταση όμως των αναταραχών, το διεθνές τους εύρος, η βιαιότητα τους, η στόχευση των ΗΠΑ και των αμερικανικών διπλωματικών αποστολών σε μια περίοδο που δεν χαρακτηρίζεται από κάποια κραυγαλέα αμερικανική επέμβαση στην περιοχή δημιουργεί μια σειρά από ερωτήματα γύρω από τα πραγματικά αίτια, τους φορείς των αναταραχών και τη σχέση που έχουν με αυτό που ονομάσαμε “αραβική άνοιξη” και που καλύτερα θα του ταίριαζε “νέα αραβική αφύπνιση”.

Πρώτον οι συνθήκες των αναταραχών είναι διαφορετικές σε κάθε χώρα. Στην Λιβύη είχαμε και σε παλαιότερες αναλύσεις μας στο ΚΕΜΜΙΣ διαπιστώσει ότι ο τρόπος διοίκησης της χώρας από το καθεστώς Καντάφι της στέρησε οποιαδήποτε κρατική δομή που θα μπορούσε να επιζήσει της κατάρρευσης του καθεστώτος. Επίσης είχαμε τονίσει ότι ο αφοπλισμός των διαφόρων παραστρατιωτικών ομάδων θα είναι εξαιρετικά δύσκολος. Η διασπορά οπλισμού, η φυλετική οργάνωση και η επανάκαμψη των τζιχαντικών οργανώσεων ως “συμμάχων εξ ανάγκης” οδηγεί τη χώρα σε μια κατάσταση αδύναμου κράτους, δηλαδή ενός κράτους που δεν μπορεί να επιβάλλει την κυριαρχία και την ισχύ του στο εσωτερικό. Στην Υεμένη οι πολιτικές οργανώσεις έχουν ανέκαθεν διασύνδεση με τις φυλές. Το μεγαλύτερο κόμμα της αντιπολίτευσης αποτελεί συμμαχία των ισλαμιστών και συγκεκριμένων φυλών. Τέλος, στην Αίγυπτο το δεύτερο σε δύναμη κόμμα, οι σαλάφι, έπαιξε πρωταγωνιστικό ρόλο στις αναταραχές αναζητώντας με αυτόν τον τρόπο μια δεσπόζουσα θέση στη διανομή της εξουσίας ανάμεσα Αδελφούς Μουσουλμάνους και τις ένοπλες δυνάμεις. Ανάλογη είναι και η περίπτωση των σαλάφι στην Τυνησία.

Χωρίς αμφιβολία όλη αυτή η νέα “αραβική αφύπνιση” από την σχετικά ομαλή μετάβαση στη Τυνησία ως τον φοβερό εμφύλιο στη Συρία χαρακτηρίζεται από την ολοσχερή υποχώρηση των κοσμικών, φιλελεύθερων, αριστερών και εθνικιστικών δυνάμεων και την επανάκαμψη όλων των μορφών του πολιτικού-κοινωνικού Ισλάμ. Τα κινήματα του πολιτικού Ισλάμ αποκρυσταλλώθηκαν στις σημερινές βασικές τέσσερις κατηγορίες τους μετά τη δεκαετία του 1960 και κυρίως μετά το 1979 και την ισλαμική επανάσταση στο Ιράν. Έτσι έχουμε κινήματα που συμμετέχουν στην κεντρική πολιτική σκηνή σε συνδυασμό με την οικοδόμηση εκτεταμένων δικτύων κοινωνικής αλληλεγγύης, σε έναν γκραμσιανού τύπου «πόλεμο θέσεων». Μια άλλη κατηγορία αποτελούν κινήματα που προσανατολίζονται σε μια ιεραρχιστικού τύπου δράση εστιάζοντας στο κήρυγμα, την ηθική αναγέννηση της κοινωνίας και τα δίκτυα κοινωνικής αλληλεγγύης, όπως το κίνημα Φετουλάχ Γκιουλέν. Μια τρίτη κατηγορία είναι αυτή των τζιχαντικών οργανώσεων τύπου αλ-Κάιντα που θεωρούν ότι ο ιερός πόλεμος είναι προσωπικό καθήκον κάθε μουσουλμάνου και στοχεύουν σε ένα παγκόσμιο τζιχαντ ως προϋπόθεση για την εγκαθίδρυση της πολιτικής εξουσίας της παγκόσμιας κοινότητας των πιστών, της ούμα. Τέλος, μια σημαντική κατηγορία αποτελούν οι ισλαμοεθνικιστές ή το «Ισλάμ της πατρίδας», όπου ανήκουν οργανώσεις όπως η Χαμάς και η Χεζμπολλάχ, οι οποίες θεωρούν ότι η ισλαμική, ηθική αναγέννηση της κοινωνίας είναι προϋπόθεση για την επιτυχία του εθνικο-απελευθερωτικού αγώνα.

Σήμερα κοινός παρονομαστής του βίαιου και αιματηρού ξεσπάσματος εναντίον της επίμαχης ταινίας, είναι η ανάπτυξη των κινήματων και οργανώσεων των σαλάφι ισλαμιστών. Οι σαλάφι υποστηρίζουν ότι το Ισλάμ και οι ισλαμικές κοινωνίες πρέπει να επιστρέψουν στην πίστη, τη ζωή και τη θρησκευτική παράδοση των αρχών του Ισλάμ της περιόδου του Προφήτη Μωάμεθ και των πρώτων συντρόφων του. Το Ισλάμ πρέπει να αποκαθαρθεί από τις εκ των υστέρων ερμηνείες και προσαρμογές και να αποδοθεί αυθεντικό στους πιστούς. Τα κινήματα αυτά στην μεγάλη τους πλειοψηφία ακολουθούσαν μάλλον απολιτικούς ειρηνικούς δρόμους (αν και μια μειοψηφία τους εηρέασε βαθιά τζιχαντικές ομάδες τύπου αλ-Κάιντα, όπως στη Λιβύη) εστιάζοντας στην προσευχή, το κήρυγμα, τη

συντηρητική καθημερινότητα και την κοινωνική δράση, πράγμα που τους δίνει και κοινωνική δικτύωση. Οι εξεγέρσεις εναντίον των αυταρχικών καθεστώτων τους έδωσαν τη δυνατότητα να εισέλθουν στο κεντρικό πολιτικό παιχνίδι αν και ήταν από τους τελευταίους που συμμετείχαν στις εξεγέρσεις κατά του Μουμπάρακ και του Μπεν Άλι.

Παράλληλα, η οικονομική υποστήριξη των σαλάφι οργανώσεων από ιδρύματα του Κατάρ και της Σαουδικής Αραβίας οδηγεί κάποιους αναλυτές στην θέση ότι οι χώρες αυτές βλέπουν τις τεκτονικές αλλαγές που συντελούνται στην περιοχή και θέλουν να δημιουργήσουν ένα αντίπαλο προς τους Αδελφούς Μουσουλμάνους δέος που θα παίξει ρόλο στην ενιαία δράση των σουνιτών Μουσουλμάνων στη Μέση Ανατολή. Πληροφορίες για την υποστήριξη αυτή έρχονται από την Αίγυπτο αλλά και από την Συρία, όπου σαλάφι αι τζιχαντικές ομάδες παίζουν σημαντικό ρόλο στις συγκρούσεις. Αν η Τουρκία και η Αίγυπτος θέλουν να εκμεταλλευτούν το πλειοψηφικό ρεύμα των μετριοπαθών Αδελφών Μουσουλμάνων, φαίνεται ότι τα εμιράτα του Κόλπου και η Σαουδική Αραβία δεν αισθάνονται καθόλου άνετα απέναντι σε αυτό και υποστηρίζουν τους σαλάφι. Κάτι τέτοιο θα διχάσει τις αραβικές δυνάμεις, όπως έγινε και με τον ανταγωνισμό εθνικιστών/μπααθικών και ισλαμιστών τη δεκαετία του 1980. Σε ένα τέτοιο σκηνικό οι ΗΠΑ δεν μπορούν να απαντήσουν ούτε με αποστολές πεζοναυτών ούτε με προκλητικά πρωτοσέλιδα όπως αυτό του Newsweek. Περίπλοκες περιστάσεις χρήζουν συνετών αντιδράσεων, σπάνιο είδος σε προεκλογικές περιόδους.

Πολλοί θεώρησαν ότι, μετά τον 17ο αιώνα, η Αποκάλυψη και ο Μεσσιανισμός έπαψαν να θέτουν τα κυρίαρχα πολιτικά προτάγματα και να θεσπίζουν τους όρους του εξουσιαστικού διακυβεύματος. Τελικά το ρεύμα αυτό, που θέλει το ιερό να επιβάλλεται στο πολιτικό, δεν χάθηκε, απλά συμπεριφέρεται ως υπόγειο ποτάμι του οποίου η κοίτη χάνεται για να αναβλύσει ξανά και με ιδιαίτερη ορμή σε κάποιο άλλο σημείο της ιστορικής επιφάνειας.